

घटक १ (अ) भाषांतर

अनुक्रमणिका

१.० उद्दिष्टे

१.१ प्रास्ताविक

१.२ शब्दार्थ

१.३ भाषांतर : मंत्र आणि तंत्र

१.३.१ इंग्रजी उतान्याचे भाषांतर

१.३.२ भाषांतराचे वर्गीकरण

१.३.३ भाषांतर कलेचे स्वरूप

१.३.४ भाषा आणि शब्दसंग्रह

१.३.५ भाषांतर करताना लक्षात ठेवावयाच्या गोष्टी

१.४ नमुना उत्तरे

१.५ सारांश

१.६ सरावासाठी स्वाध्याय

१.७ अभ्यासासाठी अधिक वाचन

भारत हा बहुभाषिक देश आहे. बहुभाषिक देशात परस्परात विचारांची देवाणघेवाण होणे आवश्यक आहे. शिवाय इंग्रजीसारख्या ज्ञानभाषेतील विचार आपल्या भाषेत आणायचे तर भाषांतर कला आत्मसात करावी लागेल.

या घटकाचे काळजीपूर्वक अध्ययन केल्यावर तुम्हाला -

- भाषांतराचे महत्त्व स्पष्ट करता येईल.
- भाषांतर प्रक्रियेचे स्वरूप उलगडून दाखविता येईल.
- भाषांतर करताना येणाऱ्या अडचणी दूर करता येतील.
- उत्तम भाषांतराचे निकष कोणते ते लक्षात येईल.

१.१ प्रास्ताविक

श्रवण, भाषण-संभाषण, वाचन, लेखन ही चार मूलभूत भाषिक कौशल्ये आहेत, तर भाषांतर करणे हे एक प्रगत भाषिक कौशल्य आहे. याशिवाय संक्षेप करणे, विस्तार करणे, पुनर्लेखन करणे इत्यादी काही प्रगत भाषिक कौशल्येही आहेत.

आता आपल्याला 'भाषांतर' या कौशल्याविषयी विचार करावयाचा आहे.

एका भाषेतील आशय किंवा भाव दुसऱ्या भाषेत संक्रमित करणे म्हणजे भाषांतर किंवा एका भाषेतील मजकूर दुसऱ्या भाषेत व्यक्त करणे म्हणजे भाषांतर अशीही व्याख्या करता येईल.

आज विविध विद्याशाखांत ज्ञान वेगाने प्रसृत होत आहे. ज्ञानाच्या कक्षा इतक्या झपाट्याने रुंदावत आहेत की भाषांतरे ही महत्त्वाची गरज आहे. ही गरज अविकसित, विकसनशील आणि विकसित राष्ट्रांनाही भासत आहे. ज्ञान समृद्ध होण्यासाठी एका भाषेतील ज्ञान दुसऱ्या भाषेत संग्रहित करावेच लागते. जगातील कोणतीही एक भाषा विविध विद्याशाखांतील प्रगत ज्ञान, अद्ययावत ज्ञान उपलब्ध करून देऊ शकणार नाही. काळाच्या बरोबर धावायचे असेल तर केवळ आपल्याच भाषेतील ज्ञानसंचितावर अवलंबून राहून कसे चालेल? स्वभाषेव्यतिरिक्त अन्य भाषांकडे संपर्कभाषा आणि ज्ञानभाषा म्हणून पाहिले पाहिजे. जसा स्वभाषेतील आशय दुसऱ्या भाषेत व्यक्त करावा लागतो, त्याप्रमाणे अन्य भाषेतील आशय आपल्या भाषेत व्यक्त करावा लागतो. दुभाषा म्हणून काम करणाऱ्या व्यक्तीला तर आशयसंक्रमणाचे काम तेथल्यातेथे करावे लागते. भारतासारख्या बहुभाषिक देशात भाषांतराची गरज तर पदोपदी जाणवते.

१.२ शब्दार्थ, पारिभाषिक शब्द

- भाषांतर - एका भाषेतील भाव किंवा आशय दुसऱ्या भाषेत संक्रमित करणे.
उगमभाषा - ज्या भाषेतील आशयाचे भाषांतर करावयाचे ती भाषा.
लक्ष्यभाषा - 'उगम' भाषेतून ज्या भाषेत भाषांतर करावयाचे ती भाषा.
शब्दशः भाषांतर - शब्दाला शब्द ठेवून केलेले भाषांतर.
युरोपीय भाषा - इंग्रजी, फ्रेंच इत्यादी.
भारतीय भाषा - हिंदी, मराठी, गुजराथी, तेलगू, कानडी इत्यादी.
मिश्रवाक्य - प्रधानवाक्य आणि एक किंवा एकापेक्षा अधिक गौण वाक्ये मिळून बनलेले.
द्विभाषिक - घटनामान्य दोन भाषा असलेला देश.
बहुभाषिक - एकापेक्षा अधिक भाषांना मान्यता दिलेला देश.
त्रिभाषामुत्र - भारताने इंग्रजी, राज्यभाषा हिन्दी आणि मातृभाषा असे मुत्र स्वीकारले आहे.
संपर्क भाषा - देशोदेशी संपर्क साधण्यासाठी ज्या भाषेचा उपयोग केला जातो ती भाषा.
दुभाषा - दुसऱ्या भाषेतील आशय स्वभाषेत व्यक्त करणारी व्यक्ती.

१.३ भाषांतर : मंत्र आणि तंत्र

१.३.१ इंग्रजी उताऱ्याचे भाषांतर

खालील इंग्रजी उतारा वाचा. त्यातील इंग्रजी शब्दांचे अर्थ खाली दिले आहेत व उताऱ्याचे भाषांतरही करून दाखविले आहे.

But the gifts of modern science can be misused. The motor driven vehicles facilitates business and gives harmless enjoyment to many; but it can stream the roads with dead and dying over two lakhs casualties in one year in this country alone. The cinema is a means of instruction and recreation opening 'magic casement' but it is often a channel of vulgarity and false values. The wireless can link the world together in a moment of time but it can also be the instrument of lying propaganda. The aeroplane makes travel rapid and easy, but it can also become a weapon of destruction. It is this two-fold aspect of the use to which science can be put.

यातील काही इंग्रजी शब्दांसाठी मराठीतील कोणते शब्द सांगता येतील ते पाहा.

gift-देणगी, वरदान

modern-आधुनिक

casualties-मृत्युसंख्या, बळी

instruction-शिक्षण

recreation-रंजन, करमणूक

magic casement-जादूची पेटी, किमयाघर

vulgarity-ग्राम्यता

propaganda-प्रचार

destruction-सर्वनाश, संहार

आता हा उतारा वाचा; बरील उताऱ्याशी हे भाषांतर ताडून पाहा.

परंतु आधुनिक विज्ञानाच्या वरदानाचा गैरउपयोग होण्याची शक्यता आहे. मोटारीसारख्या वाहनांमुळे व्यवहार सुकर होतो आणि अनेकांना त्यामुळे निखळ आनंद मिळतो. परंतु या देशातच केवळ दोन लाखांपेक्षा अधिक माणसे रस्त्यांवर बळी पडतात किंवा जखमी होतात. चित्रपट हे रंजनाचे आणि शिक्षणाचे किमयाघर आहे. पण आज चित्रपटांतून ग्राम्यतेचे दर्शन घडते आणि छोटी मूल्ये रूजविली जातात. अगदी एका क्षणातच बिनतारी यंत्रे जगाशी सहज संपर्क जोडू शकतात. मात्र त्याचबरोबर ही यंत्रे अपप्रचाराची साधने ठरतात. विमानांमुळे प्रवास जलदगतीने आणि सुकर होतो पण तीच विमाने संहाराची साधने ठरतात. म्हणजेच विज्ञानाची शक्ती अशी दुहेरी आहे.

आता तुमच्या काय लक्षात आले?

- केवळ शब्दशः भाषांतर करून चालणार नाही.
- गोळाबेरजेसारखा अर्थ व्यक्त झाला म्हणजे झाले, असेही समजून चालणार नाही.
- मूळ उतारा इंग्रजी भाषेत आहे म्हणून तिला 'उगम'भाषा म्हणू या.
- मूळ उताऱ्याचे मराठी भाषेत भाषांतर केले आहे म्हणून तिला 'लक्ष्य'भाषा म्हणू या.

१.३.२. भाषांतरांचे वर्गीकरण

भाषांतराचे वर्गीकरण मूलनिष्ठ आणि लक्ष्यनिष्ठ असे केले जाते.

मूलनिष्ठ भाषांतर : मूळ भाषेतील शब्दरचना, वाक्यरचना आणि शैली यांचे तंतोतंत अनुकरण.

लक्ष्यनिष्ठ भाषांतर : लक्ष्यभाषेत शब्दरचना, वाक्यरचना, शैली भिन्न असते. मात्र मूळभाषेतील आशयाला अनुसरूनच भाषांतर केले जाते.

भाषेतील आशय दोन माध्यमांतून व्यक्त होऊ शकतो किंवा केला जातो.

श्रवणनिष्ठ किंवा उच्चारद्वारे : इंग्रजी भाषेत किंवा अन्य भाषेत एखादा वक्ता भाषण करीत असताना तेथे उपस्थित असलेला दुभाषा मराठी भाषेत त्याचा तर्जुमा तयार करून सांगतो.

चक्षुनिष्ठ किंवा लिपीद्वारे : इंग्रजी किंवा अन्य भाषेत एखादा लेख आहे त्याचा मराठीत तर्जुमा करणारा चक्षुनिष्ठ माध्यमाचा उपयोग करतो.

भाषांतर तोंडी वा मौखिक असू शकेल किंवा लेखी असू शकेल.

(क) भाषांतर म्हणजे काय?

.....
.....

(ख) एका वाक्यात उत्तर लिहा.

१. मूलभूत भाषिक कौशल्ये कोणती?

.....

२. प्रगत भाषिक कौशल्ये कोणती?

.....

३. भाषांतराचे प्रकार कोणते?

.....

(ग) खालील देश एकभाषिक की बहुभाषिक?

१. भारत	
२. पाकिस्तान	
३. इंग्लंड	
४. जर्मनी	
५. मॉरिशस	

१.३.३ भाषांतर कलेचे स्वरूप

१.३.१ मधील मूळ इंग्रजी उतारा व मराठीत भाषांतर केलेला उतारा वाचून तुमच्या लक्षात काय आले?

- 'भाषांतर करणे' हे कौशल्य तसे सनातन आहे. भाषांतर ही जशी कला आहे तसे ते शास्त्र आहे. ज्ञान-विज्ञान-तंत्रज्ञान आपल्या भाषेत आणण्यासाठी तसेच अन्य भाषांतील विविध प्रकारचे प्रमाणग्रंथ आपल्या भाषेत सिध्द करण्यासाठी भाषांतराचे शास्त्र समजावून घेतले पाहिजे आणि भाषांतर या कलेची उपासना केली पाहिजे.
- आता तुमच्या लक्षात आले असेल की प्रत्येक भाषेला तिचा स्वतंत्र शब्दसंग्रह असतो. समाजाचे अनुभवक्षेत्र, त्याचे ज्ञानसंचित, त्याचा भाषा-व्यवहार जितका असेल तितका शब्दसंग्रह असतो. म्हणजे इंग्रजी भाषेच्या तुलनेत मराठीचा शब्दसंग्रह कमी आहे. त्यामुळे नव्या कल्पना, नवे विचार, नवे ज्ञान आपल्याबरोबर नवे शब्द आणतात. प्रत्येक भाषेचा शब्दसंग्रह सतत वाढत असतो. एकच शब्द अनेक अर्थाने वापरला जातो. तर एकच अर्थ व्यक्त करण्यासाठी अनेक शब्द उपलब्ध होऊ शकतात.
- आणखी लक्षात ठेवले पाहिजे की एका भाषेतून दुसऱ्या भाषेत आशय व्यक्त करताना दुसऱ्या भाषेची प्रकृती विचारात घेतली पाहिजे. शब्द, शब्दांचा क्रम, शब्दांची व प्रत्ययांची वाक्यातील योजना, शब्दांच्या शक्ती, वाक्यांतील कर्ता, कर्म व क्रियापद यांचे स्थान इत्यादी कितीतरी बाबी प्रत्येक भाषेत वेगवेगळ्या असतात. It is said चे शब्दशः भाषांतर होईल 'असे बोलले जाते' पण 'असं म्हणतात', असे भाषांतर केले तर ते मराठी वळणाचे होईल. प्रत्येक भाषेचे रचनाबंध वेगवेगळे असतात. इंग्रजीत साधे वाक्य असेल तर त्याचा क्रम कर्ता-कर्म-क्रियापद असा असतो. मराठी भाषेत असा क्रम चालणार नाही. I was always fond of seeing movies या वाक्याचे भाषांतर मराठी वळण विचारात घेऊन 'मला चित्रपट पाहणे नेहमीच आवडायचं' असे करावे लागेल.
- पण काही वेळा वाक्यप्रचार किंवा म्हणीचा अर्थ बरोबर व्यक्त होईल असे शब्दममूह दोन्ही भाषांमध्ये असू शकतात.
उदा. इंग्रजीत Jack of all trades master of none
मराठीत एक ना धड भाराभर चिछ्या.
- स्त्री-पुरुष, शिक्षित-अशिक्षित, ग्रामीण-नागरी, दलित-सवर्ण या सारखे सामाजिक स्तरभेद असले की भाषांतर करणे कठीण जाते. इंग्रजीतील बोली भाषेतील उताऱ्याचे भाषांतर जितके कठीण, तितकेच मराठी बोली भाषेतील उताऱ्याचे भाषांतर देखील करणे कठीण आहे.
- प्रत्येक भाषेतील काही सामाजिक किंवा वाङ्मयीन संकेतांचा आशय दुसऱ्या भाषेत बरोबर व्यक्त होईल

असे नाही. इकडून येणे झाले, बांगडी वाढवली, कुंकू बळकट आहे इत्यादी. शब्दप्रयोगांचे इंग्रजीत भाषांतर करणे जड आहे. तसेच Day of judgement, Dating इत्यादी शब्दांचे भाषांतर करणे कठीण जाते. वाङ्मयसमीक्षेत ज्या पाश्चात्य साहित्यशास्त्रीय संज्ञा आहेत, त्यांचे भाषांतर योग्य शब्दांत करता येत नाही. Romanticism, Tragedy, Dark Comedy इत्यादी काही शब्द उदाहरणादाखल देता येतील. कायदा, प्रशासन, वाढते आधुनिक विज्ञान-तंत्रज्ञान या क्षेत्रांतील इंग्रजी शब्दांना प्रतिशब्द मिळत नाही असा अनुभव आहे.

- प्रत्येक भाषेत रूढी, चालीरीती, समजुतीविषयक शब्द असतात. तेव्हाही अडचण उत्पन्न होतेच. केशवपन, श्रावणी, श्राद्ध, पिंड, कावळा शिवणे इत्यादी उदाहरणे पाहावीत.
- इंग्रजी भाषेतील Idioms, phrases, proverbs इत्यादी मराठी भाषेत व्यक्त करणे जसे कठीण तसेच मराठीतील म्हणी, वाक्प्रचार, उखाणे इत्यादी इंग्रजी भाषेत व्यक्त करणे जड जाते.
- भाषेतील पुराणकथा किंवा myths दुसऱ्या भाषेत व्यक्त करताना वर्णनावर भर द्यावा लागतो किंवा आपल्या भाषेतील शक्य तो जवळ जाणारी 'मिथ' वापरावी लागते. 'Herculean task' चे भाषांतर 'भगीरथ प्रयत्न' असे करता येईल.

१.३.४ भाषा आणि शब्दसंग्रह

भाषा ही ध्वनिसंकेतांवर आधारलेली असते. भाषेच्या द्वारा आपल्या मनातील आशय दुसऱ्यापर्यंत पोहचविता येतो आणि दुसऱ्याचे म्हणणे समजून घेता येते, व दुसऱ्याशी संवाद साधता येतो. भाषांतर करताना आपल्या भाषेतला आशय दुसऱ्या भाषेत किंवा दुसऱ्या भाषेतील आशय स्वभाषेत मांडण्याची गरज आहे. भाषाव्यवहारात शब्द या घटकाचे महत्त्वाचे स्थान आहे. प्रत्येक भाषेचा शब्दसंग्रह वेगवेगळा असतो. कारण कोणताही भाषक समाज सांस्कृतिकदृष्ट्या किती प्रगत आहे, त्याच्या गरजा कोणकोणत्या आहेत; त्याच्या उद्योगव्यवसायाची क्षेत्रे किती समृद्ध आहेत त्यावरच त्या शब्दसंग्रहाची संपन्नता अवलंबून आहे. भौगोलिक, भौतिक, राजकीय, सामाजिक, धार्मिक व सांस्कृतिक अशा विविध कारणांमुळे भाषेच्या शब्दसंग्रहात परिवर्तन होत असते. म्हणून भाषांतर करीत असता योग्य अर्थवान शब्द योजता येणे महत्त्वाचे आहे. म्हणजे आपण दोन भाषांतील शब्दसंग्रह सारखा असू शकत नाही हे पाहिले. आता काही विशेष पाहू या.

- सांस्कृतिक भेदांमुळे एका भाषेत एक शब्द असतो पण दुसऱ्या भाषेत तीच अर्थच्छटा व्यक्त करण्यासाठी अनेक शब्द उपलब्ध असतात. इंग्रजीत Sister हा शब्द आहे. त्याचे भाषांतर बहीण, भगिनी, ताई, माई, अक्का इत्यादी शब्दांनी करता येईल.
- एकच अर्थ व्यक्त करू शकणारे शब्द प्रत्येक भाषेत असतात. मराठीत योग्य, ठीक, रास्त, बरोबर असे शब्द एकच अर्थ व्यक्त करतात.
- तर एकाच शब्दाला अनेक अर्थ व्यक्त करता येतात.
भावना – रोगलक्षण (वैद्यकशास्त्रात)
भावना – माणसाच्या मनातील
रस – औषधशास्त्रात अर्थ वेगळा
रस – काव्यशास्त्रात अर्थ वेगळा
रस – फळांचा
- कोणत्याही भाषेतील वाक्प्रचारांचे, म्हणींचे किंवा उखाण्यांचे भाषांतर करणे जड जाते.
उदा. (अ) मनातले मांडे मनात खाणे, राम म्हणणे.
(ब) साप म्हणू नये धाकला, नवरा म्हणू नये आपला.

१.३.५ भाषांतर करताना लक्षात ठेवावयाच्या गोष्टी

- एका भाषेतून दुसऱ्या भाषेत आशय मांडत असताना शब्दाला प्रतिशब्द मिळेलच असे नाही. मराठी 'इश्श' शब्द आहे त्याला इंग्रजीत प्रतिशब्द कुठे आहे? अशा वेळी इष्ट अर्थ व्यक्त करू शकणारे नवे शब्द शोधाने लागतात. विशेषतः विज्ञान-तंत्रज्ञान क्षेत्रात नव्या कल्पना, नवे शोध, नव्या संकल्पना निर्माण होतात तेव्हा पारिभाषिक शब्दांची अडचण भासते. अशावेळी योग्य शब्द स्वभाषेतील शब्दांच्या साहाय्याने नवा तयार करावा लागतो किंवा जसा शब्द आहे तोच स्वभाषेत स्वीकारावा लागतो. 'इलेक्ट्रॉनिक्स' हा शब्द आपण जसाच्या तसा घेतला. पण Drip-irrigation साठी मात्र 'ठिबक सिंचन' असा समर्पक शब्द मिळाला.

कधीकधी शब्दशः भाषांतर चुकीचे असते. उदा. – It is raining cats & dogs याचे भाषांतर कुत्र्या-मांजरांचा पाऊस पडत होता असे करून चालणार नाही. 'धो-धो पाऊस पडत होता' असे भाषांतर करावे

लागेले. 'शिवाजी बोलून-चालून शहाणा' याचे इंग्रजीत भाषांतर 'Shivaji was walking- talking a king' असे केले तर ते हास्यास्पद ठरेल. मग Shivaji was a wise man असेच भाषांतर करावे लागेल.

घटक १ (अ)
भाषांतर

यामुळे मूळ अर्थाशी भाषांतराचे इमान राखणे हे कष्टाचे काम आहे. भाषांतरामागील समान अर्थाची कल्पना भाषासापेक्ष मानावी लागेल.

आज माला सोमवार आहे. यातील अर्थ I observe fast on Monday अशा शब्दांतून व्यक्त करावा लागेल.

- इंग्रजीतून मराठीत भाषांतर करताना इंग्रजी वाक्यांची रचना, इंग्रजी भाषेच्या व्याकरणाची वैशिष्ट्ये विचारात घ्यावी लागतील. मराठी भाषेतील वाक्यरचना आणि तिचे व्याकरण वेगळे आहे याचा विसर पडू देता कामा नये.
- इंग्रजी वाक्यातील शब्दांचा क्रम कर्ता, क्रियापद, कर्म असा असतो. मराठीत तो कर्ता, कर्म, क्रियापद असा होतो. उदा. Gavaskar plays good cricket चे भाषांतर मराठीत गावसकर चांगले क्रिकेट खेळतो असे होईल.

President declared that the session of the Parliament will be held on 26th January याचे भाषांतर 'राष्ट्रपतींनी जाहीर केले की संसदेचे अधिवेशन २६ जानेवारी रोजी आयोजित केले आहे' असे करता येईल किंवा 'संसदेचे अधिवेशन २६ जानेवारी रोजी आयोजित केले आहे असे राष्ट्रपतींनी जाहीर केले'

इंग्रजीत कर्तरी आणि कर्मणी प्रयोगातील रचना मराठीत तशीच असेल असे नाही.

इंग्रजीत Direct आणि Indirect अशा दोन निवेदनपध्दती आहेत. मराठीत अशी स्थिती नाही.

उदा. Rajiv Gandhi said, "I will fly to London" (Direct)

Rajiv Gandhi said that he would flew to London (Indirect)

मराठीत 'राजीव गांधी म्हणाले की ते लंडनला विमानाने जातील' याऐवजी 'आपण लंडनला विमानाने जाऊ असे राजीव गांधी म्हणाले', असे भाषांतर करावे लागेल.

इंग्रजीत जी काळव्यवस्था आहे ती थोड्याफार प्रमाणात मराठीत आणता येईल.

काही विशेष बाबी लक्षात ठेवाव्यात.

अ) इंग्रजीतील अपूर्ण वर्तमानकाळातील वाक्ये मराठीत पूर्ण वर्तमानकाळात करावी लागतात.

उदा. The members are sleeping in the house.

सभागृहात सदस्य झोपलेले आहेत.

ब) इंग्रजीतील साध्या वर्तमानकाळातील वाक्य मराठीत संदर्भानुसार भाषांतरित होते.

उदा. The secretary goes for a round.

सचिव पाहणीसाठी जात असतात.

सचिव पाहणी करतात.

क) चालू पूर्णवर्तमान काळातील काही वाक्य मराठीत अपूर्ण वर्तमानकाळाप्रमाणेच होतात.

उदा. He has been on indefinite fast since Monday.

सोमवार पासून ते आमरण उपोषणासाठी बसले आहेत.

ड) इंग्रजीतील साध्या भूतकाळी रचनेचे मराठीत संदर्भानुसार रीतिभूतकाळात भाषांतर होते.

उदा. While in Japan Subhash worked in a factory.

जपानमध्ये असताना सुभाष कारखान्यात काम करीत असे.

इंग्रजीतील भविष्यकाळी वाक्यरचनेचे मराठीत अनेक प्रकारे भाषांतर करता येईल.

I shall come at once.

मी लागलीच येईन किंवा हा आलोच बघ. किंवा मी तत्काल येईन किंवा मी ताबडतोब येईन किंवा क्षणात येतो.

स्वयं अध्ययनासाठी प्रश्न

(घ) खालील विधाने चूक की बरोबर ते सांगा.

१. इंग्रजीतील a, an, the या उपपदांचे मराठीत भाषांतर करणे नेहमीच शक्य नाही.

२. इंग्रजीत It ने वाक्याचा आरंभ होतो पण मराठीत त्याचे भाषांतर होऊ शकत नाही.

(ड) खालील वाक्यांचे भाषांतर करा.

१. The news has been received from informed sources.

२. The use of managerial skills and the use of appropriate technology will bring about social transformation.

३. “इकडून काहीच उत्तर मिळालं नाही, मग माणसानं काय करावं बाई?”

४. एकोणिसाव्या शतकात केशवपनाच्या चालीला सुधारकांनी विरोध केला.

(च) भाषांतर करण्यासाठी दोन्ही भाषांवर प्रभुत्व का पाहिजे?

१.४ नमुना उत्तरे

(क) एका भाषेतील भाव किंवा आशय दुसऱ्या भाषेत संक्रमित करणे.

(ख) १. मूलभूत भाषिक कौशल्ये : बोलणे, ऐकणे, वाचणे, लिहिणे.

२. प्रगत भाषिक कौशल्ये : भाषांतर, निबंधलेखन, सारांशलेखन, जाहिरातलेखन, टिप्पणी, बातमी लेखन, संहिता लेखन इत्यादी.

३. मूलनिष्ठ आणि लक्ष्यनिष्ठ

(ग) १. बहुभाषिक २. एकभाषिक ३. एकभाषिक ४. एकभाषिक ५. बहुभाषिक

(घ) चूक: चूक

(ड) १. माहितगार गोटातून ही बातमी मिळाली आहे.

२. व्यवस्थापन कौशल्य आणि योग्य तंत्रज्ञान यांच्या योगे सामाजिक परिवर्तन घडेल.

3. Since my husband does not respond, what should I do?

4. The reformers in the 19th Century opposed the custom of ‘Keshvapan’ which means that widow was forced to cut all her hair.

(च) भाषांतर ही पुनर्निमिती आहे. मूळ भाषेतील विचार किंवा संकल्पना किंवा अनुभव आपण नीटपणे ग्रहण करू शकतो व दुसऱ्या भाषेत तो संक्रमित करण्यासाठी त्याही भाषेची योग्य जाण भाषांतरकाराला असली पाहिजे. कोणत्याही भाषेचे उत्तम ज्ञान आपल्याला आहे असे जेव्हा आपण म्हणतो तेव्हा त्या भाषेतील शब्दसंग्रह, त्या भाषेचे व्याकरण, सामाजिक आणि वाङ्मयीन संकेत, सांस्कृतिक आणि वैचारिक पार्श्वभूमी आपल्याला ज्ञात आहे, असे गृहित धरलेले असते.

भाषांतर चांगले व्हायचे असेल तर ज्या भाषेत भाषांतर करावयाचे त्या भाषेचे वळण, तिची प्रकृती सांभाळली पाहिजे. शब्दयोजना आणि वाक्यरचना यांच्या बारीकसारीक छटा घ्यानात घेतल्या पाहिजेत.

१.५ सारांश

घटक १ (अ)
भाषांतर

आपण थोडक्यात काय पाहिले?

एका भाषेतील आशय किंवा भाव दुसऱ्या भाषेत संक्रमित करणे म्हणजे भाषांतर.

भारतासारख्या बहुभाषिक देशात भाषांतराची गरज आहे.

भारतासारख्या विकसनशील देशाला आधुनिक ज्ञान-विज्ञान, तंत्रज्ञान भारतीय भाषांतून संग्रहित करण्याची गरज आहे.

भाषांतर करू इच्छिणाराला उगमभाषा व लक्ष्यभाषा अशा दोन्ही भाषांचे ज्ञान हवे.

भाषांतर हे शास्त्र आणि कलाही आहे.

उत्तम भाषांतरात लक्ष्यभाषेची प्रकृती, तिचे वळण आणि तिच्यातील शब्द, शब्दक्रम, वाक्यरचना इत्यादी बाबतचे नियम पाळलेले असतात.

१.६ सरावासाठी स्वाध्याय

खालील उताऱ्यांचे भाषांतर करून बघा -

The folktales that are passed down from generation to generation forming part of the cultural heritage of a society do not always have the same social function. Malinowski proposed a three-way classification and distinguished between myth, legend and fairy tale. The first of these, he suggested, represents a statement of a higher and a more important truth of a primeval reality. As such it is regarded as sacred. Fairy stories on the other hand are simply entertainment and nobody attaches any special significance to them and nobody believes them to be true. Legends, however, are believed to be true historical accounts.

कठीण शब्दांचे अर्थ दिले आहेत त्यांचा भाषांतरासाठी उपयोग करा.

folktales-लोककथा

cultural heritage-सांस्कृतिक वारसा

classification-वर्गीकरण

myth-पुराणकथा, प्राक्कथा

legend-दंतकथा, आख्यायिका

primeval-आदिम

१.७ अभ्यासासाठी अधिक वाचन

अधिक वाचनासाठी खालील पुस्तके वाचा व त्यात दिलेल्या उताऱ्यांचे भाषांतर करण्याचा सराव करा :

व्यावहारिक मराठी : संपादक कुलकर्णी-फडके-जोगळेकर

विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे : पुणे. आ. १९८४, पृ. ३७-४८

व्यावहारिक मराठी : डॉ. कल्याण काळे व डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे प. आ. १९८४, पृ. १ ते २३.

(या पाठलेखनात या पुस्तकांचा उपयोग झाला.)